

későre heveri ki az erdő. Előre gondoskodnia kell tehát, hogy az ezekből származó hátrányok idejekorán elháríttassanak.

Habenicht említett cikkében leírja, hogy a kezelése alá tartozó kerületben miként lett egy K. Ny. irányu éles hegygerincz száraz-mészatalaján álló fiatal bükk állab szállaló erdővé átváltoztatva. Az átalakítás 1859-ben az állab 30—40 éves korában vette kezdetét. Az állab mindenekelőtt erősen megritkított, hogy a sarjzadás utján keletkező, utónövedék a talajnak kellő védelmet nyújtson. E ritkítás azonban nagyon óvatosan eszközöltetett, nehogy a hótörés és kéregszáradás (Rindenbrand) a hátrahagyott törzsekben nagy kárt okozzon; ugyanezen okból első sorban a sima törzsű vézna egyedek vétettek ki. S hogy a megritkított állab talaja se legyen túlságosan kitéve a szél szárító hatásának, a szélirányra merőlegesen egyes pásztaék szélfogóként egészen bántatlanul hagyattak. Egyidejűleg a hézagok bükk, gyertyán, kőris, juhar suhángokkal telepítették be.

A megritkítást követő első években a szél és nap káros hatása még inkább volt észlelhető, később azonban a mint a sarjak és kiültetett suhángok elterebélyesedtek, e hátrányok mindinkább eltűntek. Nagyon természetes, hogy ezen egyszeri megritkítás nem volt elegendő a kitűzött cél elérésére. Ismételték tehát 2—3 évi időközökben többször, hogy egyfelől a sarjak és közbe telepített suhángok a felfa meglombosodása folytán ki ne vesszenek s másfelől, hogy a szállaló-erdőt alkotó különféle korfokozatok létre jöjjenek. A hézagok azután minden újabb ritkítás után a fenebb említett fanemekkel telepítették be, még pedig nemcsak ültetés utján, hanem — a hol czélszerűnek mutatkozott — vetés által is.

Adatok az „Erdészeti műszótár“-hoz.

I.

Ziegelhoffer Mihály és Nagy Gyula uraknak.

Az „Erdészeti Lapok“ 1883-ik évi VI. füzetében általam közölt szavakra megjegyzéseket tettek Ziegelhoffer M. és Nagy Gyula urak a VIII. füzetben. Szivesen kérem a T. Szerkesztőséget ezekre vonatkozó feleletemet válaszképen fölvenni.

Ziegelhoffer M. ur megró a sorok közt azért, hogy a riszál, héhő, csöllen i kifejezéseket közöltem, mint olyanokat, melyekhez igen kevés köze lehet az „Erdészeti műszótárnak. Hogy miért közöltem ezen szókat a „Magyar

nyelv-őr“ gyűjteményeiből, arra indító okaimat, persze egész subjectiv alapon elmondom.

Vegyük a kárhozatos szókat sorba :

1. Riszál. A közlemény magyarázata szerint : rossz késsel vág valamit. Z. M. kartárs ur, mint erdész, bizonyosan látott már rossz favágót, jó vagy rossz szerszámmal; az ilyen, tudjuk, soha egy nyomba nem vág, a mint ledönti a fát, simalap soha nem marad utánna; akár a sarjadzást, akár a faveszteséget tekintve, mindig kárt tesz. Mikor ezen szót kiírtam, kiböngésztem, az lebegett előttem, hogy eme cselekményre használható kifejezést lehetne belőle faragni, annyival inkább, mert riszál itt olyan értelemben veendő, mint reszel, reszeli a fát. Z. M. urat gondolom az készítette a megjegyzésre, hogy a menyecske riszálja a farát; a rostáló, szitáló riszálja a rostát, szitát.

2. Héhő. Ez egy takácsműszó, más szóval: gereben, a szerszám, mivel a gyapjut s egyéb anyagot a szövéshez előkészítik, gerebenelik. Ez a gereben szó, rokon édes testvér, akárhonnan nézzük, az erdészek gereb- és gereblyé-jével is, meg az „Erdészeti Lapok“ 1876. évi folyama 213-ik lapján közlött geréb-bel is. Ezt közöltem azért, hogy a leendő szótáríró valamennyi synonymát együtt lásson és ne essék a szóámputálás olyan vétségébe, mint az „Erdészeti műszótár“ 35. lapján a geralom szóval történt.

3. Csölleni. Kerékre hajtani a fonalat: ez is takácsműszó. Kiírtam azért, mert úgy gondolom, hogy a lánczon járó tiltó szerkezet összes kifejezései megalkothatók ezen jó élő szóból. Van ezen szónak ilyen formája is: csörlni; van csörlő, és lehet összetételeket alkotni belőlök. Hogy takácsműszó, az nem tesz semmit, elég messze vagyunk egymástól, észrevétlenül meghódíthatjuk azt s akkor lehet csörlős tiltónk, le- és felcsörlethetünk sat.

Átalában megjegyzem a szóközlésekre nézve, hogy egyáltalán nem tartom lehetőnek, hogy minden közlött szó bemenjen az „Erdészeti műszótár“-ba; az általam közlöttek iránt főképen semmiféle ilyen követelésem nem voltak s nem is lesznek. Közlöm azokat főként azon intentióból, hogy a köz-erdészeti nyelv, beszédmód szépüljön, bővüljön, izmosodjék és gyarapodjék az igazán magyaros kifejezésekben. A fentebbi három szónál csak annyit hibáztam, hogy közlésre indító okaimat nem adtam elő, hogy nem ajánlottam, mire valók lennének; de hát ez nem is igen szükséges, csak meglegyen mondva a közlött szó fogalmi köre, a szótáriró dolga a kritizáló válogatás.

Ennyit Ziegelhoffer M. urnak.

Hogy Nagy Gyula barátom a székelységi szókat vizsgálat alá vette s némelyeket a sajtóhibával együtt megkorrigált, azt jól tette, köszönöm, mint született székely illetékes reá, de még is megjegyzem, hogy több szónál a különbözet csak egyes betű- vagy hangátvesésből áll s azért meglehet, hogy azok a közlött formában is élhetnek itt-ott a székelyek közt.

Jó és hasznos lenne, ha a különböző vidékek közlött tájszóira az ott lakó erdész urak Nagy Gyula barátomhoz hasonlóan szintűgy megtennék a netalán szükséges észrevételeket. — Sárospatak, 1883. szeptember 14.

Ujlaki István.

II.

Arany János összes munkáinak legújabb kiadásában „Toldi szerelmé“-hez mintegy 10 oldalra terjedő glossarium van csatolva, melyben elhunyt koszorús költőnk a költemény kevésbé ismert népies kifejezéseit magyarázza. — E szógyűjteményben többek között a következő táj- és műszók is helyet foglalnak:

akasztó-láb: három felül kúpba futó gerenda, melynek kúpjából csigán kötél csüng alá;

alj: különösen fák alja a szálas erdön, hol az aljfa (csekélyebb értékű vesszős bokrosfa) terem;

alvó: hálószoba;

benyiló: oldal- vagy mellékszoba;

czuláp: czölöp;

daru: minden emelő- vagy vetőgép, melynek a darué módjára előre nyuló, magas nyaka van;

emelőfa vagy -rud: emeltyű;

feje (viznek): eredete (kutfő);

felnylal: felemel (valami géppel pl. a háztetőt, hogy új falat rakhasson alája);

földje (háznak): „talaja“, ha mindjárt parquette is;

gémje (sorompónak): zárgerendája, mely kútgém módra fölemeltetvén, utat nyit az átmenni akarónak;

hajt (boltot vagy aknát): épít, ás.

helybenhagyni (munkát, építményt): bevégezni, collaudálni;

heveder (kapun): sarklemez, egy hosszú lapos vas;

hidló, hidlás: padló, padlás;

hogulya: alkalmasint hó-gura: guruló hó (lavina is);

holt víz: lefolyás nélküli, vagy áradáskor künnrekedt víz;

lésza: vesszőből, vagy galyakból font sövény;

nyék: vadaskert (rég);

nyilal: csavargéppel fölemel (pl. házfödelet), hogy falat lehessen alája rakni;

róna: tisztás hely erdőben, vagy nádas rétben;

szelemen: gerenda féle;

vánkosfa: tuskó, melyen keresztül gerenda van fektetve, hogy billegjen.

Érdemesnek tartottuk e lapokba is átvenni e néhány szót, nemcsak a nagy író iránti kegyeletből, hanem azért is, mert

néhány közülök, mint például az „alj“, „felnyilal“, „helybenhagy“ (collaudál), „vizfő“ stb. nézetünk szerint nagyon jól lesz értékesíthető a szótár-szerkesztők által.

Budapest, 1883. októberhó 16.

H. S.

III.

Ágocza, Ágicza: ákácza fa.

Allított kert: körülbelől egy láb mély s ugyanoly széles árokba állogatott túskekerítés, melyet tartósság kedvéért minden 10—12 lépésnyire egy-egy erősebb karóval látnak el, s ehez azután valami léczet erősítnek, ha lehet, mindkét oldalon, hogy a túske a két lécz között szorosan álljon.

Áporodott: a befőzött gyümölcs, midőn megromlik.

Balaska, Balta: kis fejsze.

Bozót: ingoványos lápos helyen felverődött nád, káka és fűbokrokából álló sűrűség.

Boglya kemencze: a boglya alakjától veszi nevét, váza veszsőből fonatik, azután sárral kívül-belől jól kitapasztatik. Ma azonban már vidékünkön is ritka.

Borza, Bozza: bodzafa.

Bölőke: favágás alkalmával a vastagabb ágakból fennmaradó „göcsök“, melyek sem dorongfába nem tehetők, sem rőzsébe nem hasíthatók. Vidékünkbeli ember hideg télben „pár bölőkét“ fordít a kályhába este, s meleg tőle a szoba még reggel is“.

Böczek, Buczak, Buczkó: mint a föntebbi.

Csaptató: a fával megrakot szekeret, lánczczal vagy kötéllel átkötik, s mintegy 2 méter hoszszu ruddal megcsaptatják, megerősítik.

Csaptatók: ritkábban használva mint az előbbi szó, különben értelme ugyanaz.

Csende: száraz ág, száradék. (Sümege).

Csipkefa, Csipke bobor: vad rózsza.

Cusztató: ha fahordáskor a kerék eltörik s a teher nem igen nagy, „cusztatón is haza megy“.

Csögbo: sokszor görbe.

Csikóté: szántásnál a tézsla és taligarúd összekapcsolására használtatik.

Csöprön: egy fiatal vágás neve Somogyban. (Böhönyi uradalom).

Csihar, Czelőke, Fütykös: mindegyik mint a séta pálcza, botot jelent; a különbség csak a vaskosságban van.

Dobogó: hidat jelent, de használata ritka.

Dudafa: szederfa. (Sümege).

Divó: dió.

Emelő rúd: 1—3 méter hosszú rúd, rendszeren kemény fából készül s erdei munkáknál, illetőleg favágás s nagyobb törzsek fuvarozásánál szokott használtatni.

Emelő dorong: mint a föntebbi.

Eplény: a szánnak keresztfái, melyekre a deszka és kosár jön.

Favágító: favágóhely az udvarban.

Favágító törzsök: azon tuskó, melyen a fát szétapritják.

Fiszfa: fűzfa.

Guba: a tölgyfán (Gallen), némely helyen azonban a „suka is guba“.

Gubacs: a tölgyfán (zsiros guba). (Knoppert).

Husáng: így neveztetnek azon csalit szálak, melyek például kerítésbe fonásra már erősek, de hogy belőlük léczet lehessen faragni, arra gyengék.

Hancsék: a Balaton és Marczal posványjaiban szokott

képződni, egy sás fajnak évek hosszu során át egymásba erősen fogódzó gyökér szálaiból.

Gyepü : tuskéből rakott kerítés, nálunk Veszprém-megyében azonban, „fonott gyepü“ s „eleven gyepü“ is van.

Gyepü bodza : bodzafa.

Gegenye nyárfa *) : P. pyramidalis.

Iga : járom.

Igabéfa : járombéfa.

Iharfa : juharfa.

Iszalag : bércse. (Clematis).

Kakasülő : ollókötés a háztetőn, Somogyban.

Kankalik : kút gém. („Legmagasbb hely a pusztában a kút géme“ Petőfi).

Kútnyila : Kútsudár : azon rúd, melyre a vödör van erősítve.

Kútkáva : a kút körüli korlát.

Kölöncz : rendszeren a kútgém, vagy kankalíkra erősített nehezék, mely legtöbbször egy darab tuskó; az 1872. vadásztörvény egyik §-sa is kölönczöt rendel rakni a nyájörző ebekre; a fogalom azonos.

Kisafa, tisafa : hámfa.

Lábas erdő : szálas erdő.

Lábitó : ágbogas 3—4 méter hosszu fának oly módon való kinyesése által készül, hogy minden ágból legalább egy-egy arasznyi csonk marad; a létrát (lajtortját) helyettesíti.

Mereklye : mindkét végén hegyesre faragot karócska, melyekkel a kazlak tetején a kévét szokták megerősíteni.

Nyilas : nyilast vágnak a favágók az erdőben; „nyilasok“-nak neveztetnek továbbá nálunk, a régibb urbéres világban, erdőirtás által nyert olyan földterületek, melyek nem

*) Talán : Jegenye nyárfa ?

egyszerre, egy időben lettek kiirtva, s melyek e szerint „nyilasok“ vagy nyilasokból támadtak.

Palánk : palánkkerítés, 2—3 méter hosszú, rendszeren tölgyhasítványokból készül oly formán, hogy a „palánkok“ egymás mellé 1—2 láb mély árokba állítatnak és a föld melléjük tömetik; felső végük azonban előbb karó alakúra kihegyeztetik, melyre azután nagyobb erősség okáért fonást alkalmaznak.

Papsipka : kecskerágó.

Pemet, Szénvonó : a sütökemenczéből a tűz kitisztítására használtatik.

Piszkafa : hogy a tűz jobban égjen, ezzel szokták megigazgatni.

Pocséta : pocséka, pocsolya, kátyu. (Ki pocsétát nem kerül, a bocskora elmerül).

Pózna : a dohányt póznára kötik szárítás végett, a kazlakra is póznákkal szoritják le a rájuk rakott szalmát, hogy a szél le ne hordja.

Pudva : a tapló egy neme, dohányzók által régebben keresett czikk volt. Így nevezik továbbá nálunk a geszt- vagy bélkorhadás többféle alakzatait; például vörös pudva, fehér pudva, vizes pudva.

Rakoncza : a szánnál a lőcsős helyettesíti.

Reketye : kecskefűz. (*Salix caprea*).

Rezula : vágást jelent Somogyban. (Böhönyei uradalom).

Répa fenyő : *P. sylvestris*.

Rézső, Rőzse : kévékbe kötött ágfa, nem tekintve a kötegek nagyságát.

Sударas : a fa p. a piramis nyár.

Susnya : az ujnyinál nem vastagabb ág csak „hitvány susnya“.

Szelemen, vendég szelemen : a háztetőn.

Szelemen ágas: az ollót helyettesíti; kisebb paraszt épületeknél, hol rendesen az épület végén a földbe ásatik, azért, hogy ne nyomja a falat. („Hosszu mint a szelemen ágas“).

Sziács: sziácsot csinál a véka, vagy méhkosár kötő rendesen fűz, de egyéb vesszőből is, midőn azt 2—3-felé hasítva oly vékonyra faragja, hogy kötésre alkalmassá válik.

Tézsla: járom rúd, van „lánczos tézsla“ is.

Tivő: a boglya kemence vesszőből font, és sárral tapasztott ajtaja.

Tömőfa: sövényfonásnál a karók megerősítésére használják.

Tusak: tuskó. (Somogyban).

Tuskó garas: fejszepénz (borra való, néha azonban sóra is az alsóbbrendű erdészeti személyzetnél).

Tüske borona: Veszprémmegyében kökény tuskéből készül; Vas megye némely helységében azután már a kökény-tüske „boronafa“ vagy csak „borona“ néven ismeretes.

Terepes: terebélyes „szép terepes fa“.

Ültetés: ültetés által létrejött fiatal erdő. (Veszprémmegye).

Vánkosfa: a padlózásnál azon gerendák, melyekre a deszkák szegeztetnek.

Figura József,
urad. erdész.

IV.

Az „Erdészeti Lapok“ ez évi VIII-ik füzetében általam közzé tett erdészeti szókat és kifejezéseket a következőkkel bátorkodom megtoldani:

Kicsóvázni: az előtilost, legeltetési tilalom végett szalma csóvákka kijelezni.

Könyökfa: tompaszögben görbült suhángfa, pl. löcsnek, bókonyfának való.

Ágas: abnormalis, villaalakú növést mutató fatörzs.

Teknőfa: öblös növésü törzs.

Teknőaljfa: szántalpnak való.

Gereblyefej: ebbe a gereblyefogak helyzetnek.

Tézslafa: a szekér rudjának megfelelő szerkezettel bir, csakhogy a tézslafára a járom is illeszthető.

Vezér: eketalyiga rúdja.

Csángatyú: eketalyiga görbült faalkatrésze, mely egyrészt a csángatyúhoz lazán, másrészt az eketalyiga tengelyéhez szilárdan erősítetik. A csángatyú segélyével a barázda-szélesség szabályoztatik.

Juhfa: a szekérelő mögé nyúló rudszárnyfára oda erősített faalkatrész, mely a nyújtórudfába akadván a szekérrudat szintés állásban tartja.

Béldeszka vagy bélfá: a járomnak szilárd állást e béldeszka segélyével kölcsönözhetünk.

Alfa: a járom legalsó léczalakú alkatrésze.

Gyöpszinföld: humus.

Kopott út: elhagyatott járatlan erdei út.

Sotógerenda: borprésházakban talál alkalmazást vastag méretü tölgyfából készült négyszerbárdolt. — Mint egy karu emeltyü alkalmaztatik, mi által a szőlőnedvpréslés tökéletesebb.

Boronatöviske: borona-készítésnek való cserje. E célra keresett a varjutövis, kökény és galagonya.

Lineás csósz (mint különlegességet jegyzem ide): erdőőr, ki a fadóntési, tűzifaválasztékozási és tűzifafuvarozási munka vezetésével és felügyeletével van megbizva.

Lábas erdőcsósz: erdőőr, ki csupán a védelmi teendők teljesítésével bizatik meg.

Suskafa, mocsárfa: kocsános tölgy elnevezése.

Suska: tölgygubacs, t. i. a kocsános tölgy abnormalis termése.

Vác, 1883. szeptemberhó 11.

Erdődi György.

V.

A következő műszavakat Szolnok-Dobokamegye bethleni és kékesi járásaiban, melyek lakossága túlnyomólag oláh és melyekben a magyar községek csak oázonként léteznek, gyűjtöttem, és szakbeli kötelességemnek ismerem ezen csekély adatokkal is hozzájárulni a nagy mű megalkotásához.

Nyil: felosztás után egyenes vonalak által határolt erdőrészlet.

Kinyilazni: a vágásterületet kijelölni, vagy pedig a közös erdőt egyenes vonalak által megfelelő részekre osztani.

Ciher: elcsenevészedett, lerágott, fejlődésében visszamaradott és sok galagonyával meg kökénnyel elegyített fiatalos.

Tövis: a fiatalosokban lévő galagonya, kökény és vad rózsabokor.

Cserefa: tölgyfa.

Badócs: a kifejlődött, de még meg nem ért gyümölcs.

Gubics: gubacs.

Ritkitani: gyériteni.

Növendék erdő: 10—20 éves fiatalos.

Lábas erdő: 20—40 éves állab.

Csereháncs: cser.

Vágat: vágás.

Erdei páva: siketfajd.

Mogyoróstyuk: császármadár.

Vad kecske: öz.

Az alább következő kifejezéseket iparosoktól hallottam.

Vadfenyő: lúczfenyő. (*Abies excelsa*).

Puhafenyő: jegenyefenyő (*Abies pectinata*).

Keményfenyő: erdei fenyő (*Pinus silvestris*).

Bethlenben, 1883. szeptemberhó 12-én.

Sárközi Miksa,
járási főerdész.